

Základní chemické zákony

Chemické zákony, látkové množství, atomová a molekulová hmotnost,
stechiometrický vzorec, platné číslice

<http://z-moravec.net>

Zákony zachování

- ▶ Zákon zachování hmoty
 - ▶ Lavoisier, 1785
 - ▶ Hmota se netvoří, ani nemůže být zničena
- ▶ Zákon zachování energie
 - ▶ energii nelze ani vyrobit, ani zničit, lze ji pouze přeměnit na jiný druh energie.
- ▶ Zákon zachování hmoty a energie
 - ▶ Ekvivalence hmoty a energie je dána rovnicí $E = mc^2$
 - ▶ $u = 1.66 \cdot 10^{-27} \text{ kg} = 931.4 \text{ MeV} = 1.49 \cdot 10^{-10} \text{ J}$
 - ▶ Uzavřená soustava - hmotnost a energie v soustavě je konstantní
 - ▶ Otevřená soustava - hmotnost v soustavě je konstantní a energie se vyměňuje s okolím

Zákon stálých poměrů slučovacích

- ▶ Louis Joseph Proust, 1799¹
- ▶ Hmotnostní poměr prvků nebo součástí dané sloučeniny je vždy stejný a nezávisí na způsobu přípravy sloučeniny.
- ▶ $C + O_2 \longrightarrow CO_2$
- ▶ $2CO + O_2 \longrightarrow 2CO_2$
- ▶ $CaCO_3 \longrightarrow CaO + CO_2$
- ▶ V CO_2 je vždy obsah uhlíku 27,29 % a kyslíku 72,71 %.

¹Proust, J.-L. (1799). Researches on copper, Ann. chim., 32:26-54.

Zákon násobných poměrů slučovacích

- ▶ John Dalton, 1808
- ▶ Tvoří-li spolu dva prvky více sloučenin, pak hmotnosti jednoho prvku, který se slučuje se stejným množstvím prvku druhého, jsou vzájemně v poměrech, které lze vyjádřit malými celými čísly.

Sloučenina	m (N) [g]	m (O) [g]	$\frac{m(O)N_2O}{m(O)N_xO_y}$
N_2O	1,00	0,57	1,00
NO	1,00	1,14	2,00
N_2O_3	1,00	1,72	3,00
NO_2	1,00	2,28	4,00
N_2O_5	1,00	2,85	5,00

- ▶ **Daltonidy** - sloučeniny, které splňují zákon násobných poměrů slučovacích.
- ▶ **Bertolidy** - nestechiometrické sloučeniny, např. pyrotin, minerál s přibližným vzorcem $Fe_{1-x}S$, kde $x = 0 - 0,2$.

Zákon stálých poměrů objemových

- ▶ Gay-Lussac, 1805
- ▶ Při stálém tlaku a teplotě jsou objemy plynů vstupujících spolu do reakce, popřípadě též objemy plynných produktů reakce, vždy ve stejném poměru, který je možno vyjádřit malými celými čísly.
- ▶ 1 dm^3 kyslíku se sloučí s 2 dm^3 vodíku za vzniku 2 dm^3 vody.
- ▶ $O_2 + 2 H_2 \rightarrow 2 H_2O$

Avogadrův zákon

- ▶ Amadeo Avogadro
- ▶ Stejné objemy všech plynů obsahují za stejného tlaku a teploty vždy stejný počet molekul.

- ▶
$$\frac{\rho_1}{\rho_2} = \frac{\frac{m_1}{V}}{\frac{m_2}{V}}$$

- ▶ Avogadrova konstanta: $N_A = 6,022 \cdot 10^{23}$ částic. Její hodnotu stanovil roku 1865 rakouský chemik Johan Josef Loschmidt.
- ▶ Látkové množství: $n = \frac{\text{počet částic}}{N_A} = \frac{m}{M}$
- ▶ Molární objem: $V_m = 22,414 \text{ dm}^3$. Objem 1 molu plynu za standardních podmínek.

Atomová, molekulová a molární hmotnost

- ▶ Hmotnost atomu je dána především počtem protonů a neutronů v jádře, hmotnost elektronů je zanedbatelná.
- ▶ Hmotnost atomu je velmi malé číslo, např. hmotnost $^{12}_6\text{C}$ je $1,99 \cdot 10^{-26}$ kg. Proto tuto hmotnost vztahujeme na *atomovou hmotnostní jednotku*, která je rovna $\frac{1}{12}$ hmotnosti nuklidu $^{12}_6\text{C}$.
- ▶ $u = 1,661 \cdot 10^{-27}$ kg; $A_r = \frac{m}{u}$
- ▶ **Relativní atomová hmotnost (A_r)** je dána hmotnostním poměrem atomových hmotností jednotlivých izotopů prvku.
- ▶ Chlor: ^{35}Cl (75,529 %), ^{37}Cl (24,471 %)
- ▶ $A_r(\text{Cl}) = w(^{35}\text{Cl}) \cdot A_r(^{35}\text{Cl}) + w(^{37}\text{Cl}) \cdot A_r(^{37}\text{Cl}) = 0,75529 \cdot 34,97 + 0,24471 \cdot 36,97 = 35,45$
- ▶ **Relativní molekulová hmotnost (M_r)** prvku nebo sloučeniny je rovna součtu A_r všech atomů v molekule.
- ▶ **Molární hmotnost (M)** látky je rovna podílu hmotnosti a látkového množství.
- ▶ $M = \frac{m}{n} [\text{g} \cdot \text{mol}^{-1}]$

¹IUPAC Commission on Isotopic Abundances and Atomic Weights

²NIST Atomic Weights and Isotopic Compositions for All Elements

Stechiometrický vzorec

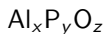
- ▶ **Stechiometrický vzorec** vyjadřuje poměr zastoupení prvků v molekule. Získáme jej např. z elementární analýzy.
- ▶ Uzavíráme jej do složených závorek {}.
- ▶ Elementární analýza poskytuje procentuální zastoupení prvků ve zkoumaném vzorku.
- ▶ Stechiometrický vzorec nemusí odpovídat pouze jedné sloučenině.

Sloučenina	Stechiometrický vzorec	Sumární vzorec
Voda	{H ₂ O}	H ₂ O
Modrá skalice	{H ₁₀ O ₉ SCu}	CuSO ₄ · 5 H ₂ O
Methan	{CH ₄ }	CH ₄
Ethan	{CH ₃ }	C ₂ H ₆
Propan	{C ₃ H ₈ }	C ₃ H ₈
Benzen	{CH}	C ₆ H ₆
Ethyn	{CH}	C ₂ H ₂

Stechiometrický vzorec

Získání stechiometrického vzorce z elementární analýzy

Elementární analýzou fosforečnanu hlinitého bylo zjištěno, že obsahuje 10,22 % Al, 35,21 % P a 54,56 % O. Určete stechiometrický vzorec sloučeniny.

$$\text{Al} : \text{P} : \text{O} = x \cdot A_r(\text{Al}) : y \cdot A_r(\text{P}) : z \cdot A_r(\text{O})$$

$$\text{Al} : \text{P} : \text{O} = 10,22 : 35,21 : 54,56$$

$$x : y : z = \frac{10,22}{A_r(\text{Al})} : \frac{35,21}{A_r(\text{P})} : \frac{54,56}{A_r(\text{O})}$$

$$x : y : z = \frac{10,22}{26,98} : \frac{35,21}{30,97} : \frac{54,56}{16,00}$$

$$x : y : z = 0,38 : 1,14 : 3,41$$

$$x : y : z = 1 : 3 : 9$$

Jedná se o sloučeninu se stechiometrickým vzorcem **AlP_3O_9** .

- ▶ **Exaktní čísla** – mají nekonečný počet platných desetinných míst, nemají chybu měření.
- ▶ **Výsledek měření** - počet platných míst je dán přesností měření.
- ▶ Nuly mezi desetinnou čárkou a první nenulovou číslicí nejsou platné číslice. 0,000 **124**; 0,0**105 002**
- ▶ Nuly, které jsou na konci výsledkou mohou, ale nemusí být platnými číslice, záleží na přesnosti měření. 0,0**10 400 0**
- ▶ Čísla je výhodné zapisovat v exponenciálním tvaru: $1,040 \cdot 10^{-2}$.
- ▶ Při násobení a dělení má výsledek tolik *platných číslic* jako nejméně přesné číslo.
- ▶ Při sčítání a odčítání má výsledek tolik *desetinných míst* jako nejméně přesné číslo.